

Önsöz

Cok gezen biri olduğumu bilirsiniz. Dünyanın birçok coğrafyasına gittiğimi, özellikle geçmişimize ait dokuları toplayıp kayıt altına almaya çalıştığımı kitaplarımdan ve konferanslarımdan gözlemlemişsinizdir. Kudüs de dünyama bu şekilde girdi. Atalarımızın yüzyıllarca yönettiği bir şehir olması sebebi ile burasıyla da ilgilendim. Sonra baktım ki sadece Osmanlı'yı değil, Selçuklu, Memlûklü, Artuklu hatta Dulkadiroğulları'nı da ilgilendirmiş Kudüs. Ve burada onlar da iz bırakmış.

İslamiyet için Kudüs'ün ne kadar önemli olduğunu ve Miraç basamağı olduğunu biliyordum. Ancak bir de gördümki tarih boyunca nice mutasavvıf, âlim, salih kişi buraya uğramış, bir süre burada ikamet etmeye çalışmış ve Aksa'da ders almış, ders vermiş. Başka dinler için de çok önemli olduğunu fark ettim. Hz. Musa, Hz. Yuşa ve Hz. Samuel bu şehrin yollarında vefat etmiş, Hz. İsa'nın hemen bütün hayatı burada geçmişti. Hz. Yahya, Hz. Zekeriya, Hz. Üzeyir, Hz. Davut ve Hz. Süleyman Kudüs'te silinmez izler bırakmış, bir kısmı burada ölüp buraya gömülmüş.

Ya siyasi tarihe bakan yönü? Dünya devletleri ve toplumları tarih boyunca bu şehir için birbirlerini yiyip bitirmişlerdi. Sadece bu şehir için gerçekleştirilen Haçlı Seferleri'nin sayısı 10'u geçmekteydi. Koca koca kitleler bir şehir için evlerinden, yurtlarından, mallarından ve canlarından vazgeçmiş, bir bilinmez seferde yok olup gitmişlerdi. Nice kral tahtını, tacını bırakıp Kudüs yollarına düşmüş, hatta bir kısmı bu yolculuktan dönemeyip bütün zenginliklerini kaybetmiş. Kudüs bir dinler savaşına da dönüşmüştü. Bu şehrin yoluna asırlar süren tarikatlar, örgütler kurulmuştu. Büyük sürgünler, toplu katliamlar, yağma ve yıldırımlar şehrin tarihinde silinmez izler bırakmıştı.

Dünyada başka hiçbir şehir için Kudüs kadar çok katliam yapılmadı. Romalıların büyük Yahudi kırımı, Haçlıların bir tek Müslüman bırakmamacasına gerçekleştirdikleri vahşi soykırım, Babillilerin kafalarla doldurdukları havuzlar, Herod'un mağaralara doldurduğu yüzlerce bebek cesedi, son asırda sebepsiz yere evinden uzakta, sürgünde yaşayan on binlerce, her ay canından olan onlarca Filistinli.

Tüm bu gördüklerimden sonra Kudüs'ün kitabını yazma kararı aldım. Uzun yıllar süren gözlem, araştırma ve fotoğraflama neticesinde ortaya *Kudüs Serisi*'nin 344 sayfalık ilk kitabı çıktı. Buna rağmen sadece Mescid-i Aksa Avlusu'nu yazabilmişim. Yani Kudüs şehrine adımımı bile atamamıştım. Halbuki en büyük arzum insanlarımızın kendi başlarına bu şehri gezebilmeleliydi. Ellerinde *Kudüs* kitabı, yanlarında tarihe meraklı dostları, her aradıklarını elleriyle koymuş gibi bulabilmeleri idi. Böylece başladı ikinci kitap için uzun bir çaba dönemi. Ama güzel oldu...

Etrafı surlarla çevrili bu şehri altı bölüme ayırdık. Her bölümün güzergâhını belirleyip üzerlerinde görünen ve görünmeyen ne varsa size aktarmaya çalıştık. Her bölüme ayrı renkler atadık. Bu renkleri kitabın dudağında da gösterdik ki aradığınızı çok daha rahat bulabilesiniz. İlk kitapta tek bir harita hazırlamıştık. Bu kitapta arkalı önlü iki ayrı harita hazırladık. İlki normal harita

olup sizin güzergâh üzerinde eserleri bulmanızı sağlayacak. İkinci harita ise uydu haritası olup peşine düştüğünüz detayları bulmaya çalışırken şehrin neresinde, hangi binanın hangi ağacın yakınında olduğunuzu görmenizi sağlayacak.

Uzun lafın kisası, Kudüs dünya üzerinde gördüğüm en içerikli şehir. Muazzam bir teferruat, bitmek bilmez detaylar, olaylar, hatıralar var bu şehrin bünyesinde. *Kudüs: Eski Şehir* kitabı da elinizde olduğuna göre artık keşfe başlayabilirsiniz.

Talha Uğurluel

MÜCAHİTLER CADDESİ

Via Dolorosa

Aslanlı Kapi'dan Hürrem Sultan Hamamı'na

Babu'r-Rahme Mezarlığı'nın girişi

Kudüs'ün İlk Müslüman Kabristanı **BABU'R-RAHME MEZARLIĞI**

Kudüs'te dinler gibi mezarlıklar ve kabirler de et ile tırnak gibi iç içe geçmiştir. Zeytin Dağı'na bakıyorsunuz devasa bir Yahudi Mezarlığı... Tepeden aşağıya doğru yüzlerce Yahudi mezarı akıp gidiyor. Zeytin Dağı ile karşısındaki Mabet Tepesi'nin tam ortalarındaki Kidron Vadisi'ne baktığınızda, vadinin dibinde boydan boya uzanan Hristiyan kabirleri ile karşılaşıyorsunuz. Bütün bir vadi onlara ait kabirlerle çevrili. Tam karşı sırta, Harem-i Şerif'e doğru tırmanıyorsunuz, bu kez karşınıza Müslüman Mezarlığı çıkıyor. İşte biz şimdi size bu Müslüman Mezarlığı'nı anlatacağız.

Kudüs Şehir Surları'nın doğuya, Zeytin Dağı'na bakan duvarları hem şehir surları hem de Mescid-i Aksa duvarları hâlinde uzanır. Bu duvarların önünde de iki parça hâlinde iki önemli kabristan vardır. Bunlardan Mescid-i Aksa duvarlarına bitişik olan kısma Babu'r-Rahme Mezarlığı, Aslanlı Kapı'dan kuzeye doğru uzanan ikinci kısma da Yusufiye Mezarlığı denir. Yazımıza

konu olan ve içinde sahabe kabirleri barındıran bu kabristana Babu'r-Rahme (Rahmet Kapısı) denmesinin sebebi, içinde barındırdığı sur kapısıdır. Yabancıların Golden Gate yani Altın Kapı dedikleri bu kapının hem Yahudiler hem de Hristiyanlarca önemi büyüktür; her birinin kendi inançlarında bu kapının hususi bir yeri vardır. Müslümanlar tarihten bu yana bu kapıyı Rahmet Kapısı olarak anmışlardır. Tabii önünde oluşan mezarlığa da Rahmet Kapısı (Babu'r-Rahme) Mezarlığı denmiştir.

Not: Babu'r-Rahme'yi (Altın Kapı), *Arzın Kapısı Kudüs* kitabında uzunca konuşmuştuk. Detaylı bilgiye oradan ulaşabilirsiniz.

Kudüs şehrinin ilk İslami kabristanı burasıdır. Kabristanlar neden surların dibinden başlar dersiniz cevabını öğrenmek için Hz. Ömer ve Selahaddin Eyyübi dönemlerine gitmemiz gerekecektir. Çünkü İslam ordularının şehir muhasaraları genelde hep bu cepheden gerçekleştiği için kayıplar daha çok bu sur bölgesinin önünde verilmekte, definler de sıklıkla bu mekâna gerçekleşmekteydi.

Mesela bugün İstanbul'un en büyük mezarlığı neden Edirnekapı'dır? Dikkat ederseniz bu kabristan şehir surlarının bitişiğinde

ve dışarıya bakan kısmındadır. Yani mezarlık, daha şehir alınmadan oluşmaya başlamıştır. Fatih Sultan Mehmed, iki ay süren İstanbul kuşatması sırasında şehit olan askerlerini surların önüne, o an şehre en yakın olabildikleri noktaya, bugünkü Zeytinburnu civarına defnettirecektir. İstanbul'un Edirnekapı Kabristanlığı, fetih şehitlerinin definleri ile meydana gelmiştir. Tarihler 634'ü gösterdiğinde İslam orduları Ecnadeyn Savaşı ile Roma İmparatorluğu'na ilk ciddi darbeyi vurmuşlardır. 636 Yermük Harbi ile de Roma artık savunmaya geçmek zorunda kalacaktır. İşte bu dönemde Kudüs'ün tam iki yıl sürecek bir muhasara altında kaldığını biliyoruz. Bu ağır bir kuşatma değil, insanların gönül rızası ile şehri teslimini sağlayacak cebri bir uygulama idi. Tarihler 638'i gösterdiğinde Kudüs, İslam ordularına teslim olacaktır. Kudüs muhasarasında çok büyük bir çarpışma cereyan etmese de İslami ilk definler bu cvara gerçekleştirilmiştir. Asıl büyük kuşatma Selahaddin Eyyübi döneminde meydana gelmiş ve şehrin fethi sırasındaki şehitler, şehir daha alınmadığı için sur dışına, şehrin en yoğun muhasara edildiği kısım olan doğu duvarı önüne defnedilmiştir.

Ancak Kudüs'ün İstanbul'daki Edirnekapı Kabristanlığı'ndan bir farkı vardır. Yazımıza konu olan bu kabristan mukaddes alana çok yakındır. Yani nerede ise Mescid-i Aksa alanı ile arasında bir duvar vardır. Bugün Kâbe'ye yakın defnedilmeyi kim istemez; tavaf alanının bir köşesine kıvrılıvermeyi? İşte bu arazi de Kâbe'den

sonra Allahu Teâlâ'nın kutsal saydığı ikinci bölgedir. İçerisine defin yasaktır ama ne kadar yakın olunabilirse insanlar için o kadar makbuldür. İşte bu nedenle savaş ve kuşatma şehitleri yanında yüzyıllar boyunca bu mukaddes alanın yakınında olabilmeyi arzu edenlerin vasiyetleri de bu kabristanın bu kadar büyümesine sebep olmuştur. Bu mezarlığın Hz. Ömer döneminde oluşmaya başladığının en büyük delili, içerisinde iki sahabenin kabirlerinin bulunmasıdır. Bunlar Ubâde bin Sâmî ile Şeddat bin Evs'tir.

Üzerinde gözalıci Rumi bezemeler bulunan Osmanlı dönemine ait lahit

Aslında rivayetlere göre Kudüs ve çevresinde 30 civarında sahabe kabri olduğu rivayet olunmaktadır. Ancak kabri net olarak bilinen iki sahabe efendimiz vardır. Zeytin Dağı'nda medfun bulunan Selman-ı Farisi hazretleri ile bu sayı üçe çıkmaktadır.

Babu'r-Rahme Kabristanlığı'nı gezerken gözünüze, etrafı çevrili birtakım hazireler de çarpacaktır. Şahidelerindeki serpuşları başka olan bu kabir alanları birtakım tarikatların hazireleridir. Mesela Altın Kapı (Babu'r-Rahme) önünde bulunan demir parmaklıklarla çevrili hazire, bir Mevlevi Mezarlığı olup, burada medfun bulunan kişiler Kudüs Mevlevihanesi'nin müdavimleridir.

Sahabeden Emevilere, Abbasilerden İhşitilere, Selçuklulardan Eyyübilere, Memlûklere ve Osmanlı'ya nice farklı medeniyetin Müslümanı bu mezarlıkta yerini almıştır. Birbirinden kıymetli şahidelerin arasında, hat sanatının en güzel örneği kitabelerin eşliğinde tarihe şahitlik etmiş bu kabristanı boydan boya dolaşmalısınız. Size tavsiyem şu: Aslanlı Kapı tarafından kabristana girdiğinizde önünüzde uzanan yoldan dümdüz ilerleyin. Sırası ile sağınızda önce Şeddat bin Evs Ardından Ubade bin Samit'in kabirlerini göreceksiniz. Biraz daha devam ettiğinizde yine sağınızda Altın Kapı'yı göreceksiniz. Burada durun ve karşı sırtları izleyin. Çünkü tam önünüzde bütün detayları ile Zeytin Dağı duruyor olacak.

Kitabımızın "Zeytin Dağı" bölümünde tek tek anlatacağımız hemen birçok yapıyı bu noktadan izleyebileceksiniz. Sağınızda kalan surlar Kudüs şehri ve Mescid-i Aksa'nın doğu duvarıdır.

Babu'r-Rahme Mezarlığı'ndan Zeytin Dağı

Bence yürümeye devam edin. Yolun en sonunda artık sağınızdaki surların bu cephede bitip güneye doğru kıvrıldığını göreceksiniz. Önünüze gelen merdivenlerden aşağıya indiğinizde iki seçeneğiniz var. Ya sola devam edip Kidron Vadisi'nin yani Zeytin Dağı ile Mabel Tepesi'nin arasındaki vadinin en dibine inersiniz, burada Hz. Süleyman'a, Hz. Zekeriyâ'ya kadar uzanan tarihî mezarları ziyaret edebilirsiniz, ya da sağa doğru surları takip ederek Aksa Kible Camii'nin kible duvarının önüne gelirsiniz. Burada Emevi Sarayı'ndan Haşmonilere, Romalılara kadar uzanan farklı dönemlerin kalıntılarıyla karşılaşacaksınız. Önünüze gelen Dung Gate'ten (Çöp Kapısı) içeri girip Yahudi Mahallesi, Burak Duvarı (Ağlama Duvarı) ve Arkeolojik Park'a ulaşabileceğiniz gibi bu kapının tam karşısından sol aşağıya doğru devam ederseniz Kudüs'ün sur dışı mahallelerinden biri olan Silvan'a ulaşırsınız. Kitabımızın "Sur Dışı" bölümünde Silvan hakkında detaylı bilgi bulacaksınız. Dung Gate'ten yine dümdüz ileri doğru devam edeyim dersanız bu kez yine bir başka yokuş karşılar sizi. Ve bu rampanın sonunda, üzerinde Davut aleyhisselamın kabrinin de bulunduğu Davut Dağı'na tırmanmış olursunuz.

Farklı dinlerdeki nice efsaneye konu olan Altın Kapı

Gurbetteki Şehitler

OSMANLI KARAKOLU

Babu'r-Rahme Mezarlığı'ndan Aslanlı Kapı'ya doğru yürürken kabristanın son kısmında size gölgelik yapan metal bir tentenin altından geçersiniz. Solunuzda Kudüs Şehir Surları uzanmaktadır. Sağınızda ise dikkatli bakmadığınız takdirde fark edemeyeceğiniz taş bir binanın zemin duvarları. Yıkılmış olan yapının sadece alt katının duvarlarının bir kısmı ayakta ve binanın üzerine onlarca defin yapılmıştır. İşte bu nedenle bina kolayca fark edilememektedir. Bu tarihî bina Osmanlı'nın Aslanlı Kapı önüne inşa ettirdiği bir karakol yapısıdır. Bugün İstanbul'da Sur Kapıları önlerinde birçok tarihî karakol (Cibali Kapı ve Karakolu vb.) varlıklarını hâlâ sürdürdükleri gibi Kudüs'teki bu karakol da en azından bir kısmı ile hâlâ ayakta durmaktadır.

Aslanlı Kapı Karakolu'nun bir de yürekleri yakan detayları vardır. Osmanlı'nın asırlarca süren Aksa bekçiliğinde burada vazife gören Osmanlı subayı, askeri vefat ettiğinde, karakol Babu'r-Rahme Kabristanlığı içinde bulunduğu için bu karakolun bahçesine defnedilmekteydi. *Arzın Kapısı Kudüs* kitabının birinci cildinin sonunda sizlere anlattığım bir Osmanlı askeri hikâyesi

Mezarlığın başında Osmanlı Karakol Binası'nın kalıntıları

vardır. Hani 57 sene boyunca Mescid-i Aksa Avlusu'nda nöbet tutan, Kudüs'ten ayrılırken orada bıraktığımız artçı birliğin geriye kalan son neferi İğdırlı Hasan Onbaşı. O birliği unutmuş ve hiçbir zaman vatana geri çağırmamıştık. Onlar da sadakatle çağrılmayı beklemiş ve nöbetlerinden taviz vermemişlerdi. *Arzın Kapısı Kudüs* kitabı ilk çıktığında İlhan Bardakçı'nın bu hatırası çok konuşuldu. Hatta devletimizin yukarılarından bu askerin kabrinin bulunabilmesi için özel çaba harcanılmasına dair buradaki konsolosluğumuza özel çağrılar da yapıldı. Çünkü İlhan Bardakçı, olayı 1974'te yaşamış ve üzerinden bir yıl geçmeden bu son Osmanlı askeri vefat etmişti. Türkiye'de yetkililer çok sonraları askerimizin peşine düşmüş ama Filistinlilerden öldüğü haberini alınca takibi bırakmışlardı. Peki bu vefa abidesi askerimizin kabri neredeydi? Açık konuşayım 1974 öncesini bilen çok Filistinli'ye bu soruyu ben de sordum. Hiçbiri bilmiyor. Aksa Avlusu'nda eski püskü kıyafetlerle öylece duran bir yaşlı insanla hiçbiri ilgilenmemişti. O zamanın önde olan yaşlıları da ne yazık ki bu günleri göremedikleri için biz onlara yetişebilmiş değiliz. Ama bir tahminimiz var. Osmanlı'ya ait Kudüs'te vefat eden bütün resmî görevliler Babu'r-Rahme'deki Aslanlı Kapı Karakolu'nun bahçesine defnedildiklerine göre belki de Kudüs'ün son Osmanlı bekçisi kahraman askerimiz bu karakolun bahçesine defnedilmiş olabilir. Gözlerimiz binanın etrafında ve üzerindeki birkaç yüz mezar taşına bakıyor ve umutsuz gözlerle acaba hangisi diyoruz.

Ve ardından sahabelerimizin kabirlerinin başına vgeçiyoruz. Kudüs'te Mabel Tepesi'nde kabri net bir şekilde bilinen iki sahabemiz bulunmakta: Ubâde bin Sâmit ve Şeddad bin Evs.

Vazodan çıkan çiçekler ve kandil

Ubâde bin Sâmit^(ra) şehir ve Aksa surlarının dibinde medfun

Ashab-ı Suffa'nın Öğretmeni

UBÂDE BİN SÂMÎT

Aslanlı Kapı tarafından Babu'r-Rahme Kabristan'ına girdiğimizde üzerimizdeki metal gölgeliği geçer geçmez sağımızdaki surların dibinde Ubâde bin Sâmit'in kabri ile karşılaşırız. Ubâde bin Sâmit'in hayat aşamalarını takip etmek resmen İslam tarihinin erken dönemini taramak anlamına gelmektedir. Çünkü İslamiyet ile çok erken bir dönemde tanışan Medineli bu sahabe, tabir yerinde ise Peygamber Efendimiz'den^(sas) hemen hiç ayrılmamıştır. Medine'nin en büyük iki kabilesinden biri olan Hazreçlilere mensup olup 1. Akabe Biatı'nda Peygamber Efendimiz'in^(sas) bizzat mübarek ellerini tutarak söz vermiştir. Hatta kendi ifadeleri ile bakın ne için yemin etmiştir: “Şunun üzerine biat ettik ki; Allahu Teâlâ'ya hiçbir şeyi ortak koşmayalım, hırsızlık etmeyelim, zina yapmayalım, çocuklarımızı öldürmeyelim, dillerimizle yalan söyleyerek iftira etmeyelim, herhangi bir iyilik hususunda ona âsi olmayalım.”

Medine'nin İlk İnananlarından

İslam tarihindeki bu 1. Akabe Biatı, Hicret'ten bir buçuk sene önce meydana gelmiş ve sayıları sadece 12 olan bu ilk Medinelî Müslümanlar, yanlarına verilen Mus'ab bin Umeyr hazretleri ile Medine'ye dönmüşlerdir. Bizzat Ubâde bin Sâmit hazretlerinin Medine'de İslam'ın tanınması ve yayılmasında üstün hizmetleri vardır. Aylar sonra 2. Akabe Biatı'nda yine yer almış ve bu kez sayıları 72'yi bulan bu sahabeler aynı yerde Peygamber Efendimiz^(sas) ile ikinci kez bir araya gelmişlerdir. Hicret sonrası Medine'ye göç eden muhacirleri himaye edenlerden biri de O'dur. Hicret sonrası Peygamber Efendimiz'in^(sas) süt teyzesi Ümmü Haram ile evlenmiştir. Bugün kabri Kıbrıs'ta bulunan Ümmü Haram ile nikâhlarını bizzat Peygamber Efendimiz^(sas) kıymıştır. İslam tarihinde Peygamberimiz^(sas) döneminde meydana gelen hemen her hadisede o da yer almıştır. Bedir, Uhud, Hendek, Hayber savaşları, Hudeybiye Barış Anlaşması, Mekke'nin Fethi ve Huneyn Seferi'nde büyük yararlılıklar göstermiştir. Hatta Tebük Seferi'ne hem katılmış hem de ordunun toparlanması için maddi destekte bulunmuştur. Onun en dikkat çeken özelliklerinden birisi, daha Medine yıllarında Mescid-i Nebevi'nin avlusunda kurulan ilk İslam okulu olan Ashab-ı Suffâ'da öğretmenlik yapmasıdır. İslam'ın ilk camisinde, ilk üniversite binası hükmünde olan Suffâ'da, okuma yazma bilmesi ve İslam ilimlerinde kendisini hızla geliştirmesi neticesinde eğitimcilik seviyesine yükselen bu büyük zat, Hz. Ömer döneminde yeni fethedilen yerlerde ilmi ve feraseti ile yöneticilik de yapacaktı. Hadis ve Fıkıh'ta ileri derecede ilme sahiptir. Ashab-ı Suffâ'da sadece ders vermiyor, aynı zamanda yüze yakın öğrencinin iaşeleri ile de uğraşıyordu. Hz. Ebubekir döneminde Roma İmparatoru Heraklius'a elçi olarak gönderilmiş, Haşim bin As ile birlikte İstanbul'a giderek imparatorun sorularını cevaplandırmışlardı.

Heraklius

Mısır ve Kudüs'ün İrşadcısı

Hz. Ömer döneminde İran ve Roma üzerine yapılan seferlere katılmak için Medine'den ayrılmıştır. Hatta o günlerde Mısır'ın Fethi ile meşgul olan Amr ibni As, Hz. Ömer'den yardım istediğinde, Hz. Ömer kendisine dört kişi göndermiş, "Bu isimler ordulara bedeldir" demiştir. Bu dört kişiden biri Ubâde bin Sâmit'dir. 636 yılında Kudüs kapıları Müslümanlara açıldığında bu şehre İslamiyet'i anlatmak amacı ile Muaz bin Cebel, Ubâde bin Sâmit ve Abdullah bin Ganem gibi sahabeler gitmiştir. Hatta Ubâde hazretleri bir süre sonra Kudüs kadılığı vazifesine getirilecektir. Kudüs'ün İslam dönemindeki ilk kadısı kendisidir. Filistin topraklarında İslami anlamda inkişafın olduğu beldelerden biri Kudüs iken bir diğeri de Ramle'dir. Sıklıkla buraya da giden Ubâde bin Sâmit burada hastalanır. Yaşı 70'in üzerindedir. Her geçen gün ağırlaşmaktadır. Son anlarının geldiğini anladığında yanındakiler ile helalleşip onlara son vasiyetini yapar: "Ruhumu teslim eder etmez, hepiniz kalkıp güzelce abdest alın. İkişer rek'at namaz kılıp; hem kendinize hem de şu garip Ubâde'ye dua edin. Çünkü Cenâbı Hak, Yüce Kitâbı'nda, 'Sabır ve namazla, Allah'a sığının!' buyurmuştur. Daha sonra hiç bekletmeden, beni kabri-me götürün." Bu büyük sahabe vefatı sonrasında Kudüs'e getirilecek ve Mescid-i Aksa surları önündeki kabrine defnedilecektir.

Kaynuka Yahudileri Karşısında Ubâde bin Sâmit Hazretleri

Bugün Filistin topraklarında bir türlü sonu gelmeyen Yahudi-Müslüman karşılaşmasında, bu büyük sahabenin surların önündeki kabri ile duruşu son derece önemlidir. Sanki 15 asır önce, bugünkü durumu bildirmişçesine şu hadiseler yaşanmıştır: Medine'de üç grup Yahudi vardır. Benî Kurayza, Kaynuka ve Nadir. Kaynukalar son derece savaşçı bir toplumdur. Müslümanlar Bedir Savaşı'nı kazandıklarında küplere binerler. Aralarındaki konuşmalarında, "Müslümanlar savaşçı görmemişler, tüccar Mekkeliler yerine bizimle savaşsalar cengâver göreceklerdi," derler. O

Ubâde bin Sâmîr Hz.nin Kabri Şerifleri

günlerde meydana getirdikleri taşkınlıklara Müslüman bir kadına saldırmayı da ekleyince Peygamberimiz^(sas) Kaynuka üzerine sefer emri verir. Son derece muhkem bir kaleleri vardır. Oraya kapanırlar. 15 günlük kuşatma neticesinde teslim olmaya karar verirler. Allah'ın Resûl'ü^(sas) ashabı ile konuyu görüşür. Bu görüşme sırasında münafıklıkları ile meşhur İbni Selül söz alır ve “Yahûdilerle benim, anlaşmalarım vardır. Ben, onların dostluğunu bırakmam!” der. Bunun üzerine Ubâde bin Sâmîr hazretleri söz alır ve “Ya Resûlullah! Benim kabilem de Yahudilerle dostluk anlaşması yapmıştır. Fakat onlar bütün sözlerini ayaklar altına aldılar. Anlaşmalarını bozdular. Bundan sonra benim Allah'tan ve O'nun Peygamber'inden^(sas) başka dostum yoktur. Allah ve Resûl'üne sığınıyor, emirlerini bekliyorum,” demiştir.

Peygamber Efendimiz^(sas) Kaynuka Yahudilerini affetti ve haklarında sürgün kararı verildi. Malları ve insanları ile bölgeyi terk edeceklerdi. Onların bu sürgününü takip ve yönetme vazifesi de Ubâde bin Sâmîr'e verildi. Medineli Yahudilere karşı duruşu ve İslam'ı savunması ile göz dolduran bu mübarek sahabinin bugün Kudüs surları önündeki duruşu anlayana pek çok şey ifade etmektedir.

Ubâde bin Sâmîr'in kabrini ziyaret ettikten sonra surların dibinden, TİKA'nın yaptırmış olduğu taş kaplama yoldan ilerlerse-
niz önünüze bu kabristanda bulunan bir diğer sahabemiz Şeddad bin Evs'in kabri gelecektir.

Bu Ümmetin Fakih Sahabisi ŞEDDAD BİN EVS

Ubâde bin Sâmîr gibi Şeddad bin Evs de Medine'nin Hazreç Kabilesi'ndendi. Hicret döneminde yaşı küçüktü. Babası Evs ile Hz. Osman hicret sonrası kardeş oldu. Yani bu sahâbi, Müslüman bir anne babanın yanında yetişti. Yaşının küçüklüğü sebebi ile Peygamberimiz dönemindeki gaza ve gazvelere katılamadı. Ancak son derece zeki ve ilme âşık bir yapısı vardı. Asr-ı Saadet'in gençlerinden olması, hadiseleri anında ve kaynağından öğrenebilmesi sebebiyle ileriki yıllarda kendisine ihtiyaç duyulan biri hâline geldi. Hem ahlaki güzelliği, yumuşak huyu hem de birçok konuya vâkıf olması her mevzuda aranan kişi olmasına sebep oldu. Şeddad bin Evs ilminin yanında ibadetiyle de göz dolduruyordu.

Türkiye'den bir grup Şeddad bin Evs'in^(ra) kabri başında dua ediyor

Yatağına uzandığında tefekküre dalar, Allahu Teâlâ'nın rahmetiyle birlikte azabını da hatırlar, “Ya Rabbi! Cehennem ateşini düşündükçe uykum kaçıyor” derdi.

Kendisi gibi Ashab-ı Suffa'da yetişen ve Hz. Ömer döneminde Şam kadılığı yapan Ebû'd-Derdâ onun için, “Her ümmetin bir fakih-i vardır, bu ümmetin fakih-i de Şeddad bin Evs'tir,” buyurmuştur. Onun çocukluğundaki en mutlu anları Peygamber Efendimiz'in^(sas) yanında bulunduğu dakikalar idi. Nerede Kâinatın Efendisi'ni^(sas) görse hemen yanına sokulur, konuşmalarını can kulağıyla dinler ve ezberlemeye çalışırdı.

Allah'a ve dinine itaat noktasında son derece hassas olan Hz. Şeddad, bildiklerini insanlara güler yüzle anlatırdı. Lüzumsuz konuşmayı sevmeyen, gösterişten uzak bir hayat yaşardı. Efendimiz'e^(sas) genç yaşlarda erişmiş olması sebebi ile hadiselerle karşı ciddi bir vukufiyeti vardı. 50 civarında hadis rivayet ettiği bilinmektedir. Hz.

Ebû Hüreyre O'ndan bahsederken, “Şeddad bin Evs anlaşılır ve açık konuşur, öfkeleneyeceği bir şeyle karşılaştığı zaman da hemen hislerine hâkim olurdu” demektedir. Hz. Şeddad'ı tanıyanlar, onun ağzından hiçbir şekilde çirkin ve nahoş bir söz işitmemişlerdi.

Üzülme, Şam ve Kudüs Fethedilecek

Şeddad bin Evs bir gün yolda Peygamber Efendimiz^(sas) ile karşılaştı. Sıkıntılı bir hâli vardı. Bu durumu fark eden Efendimiz^(sas), “Ne oluyor, yâ Şeddad?” diye sordu: “Dünya bana dar geliyor, yâ Resûlullah!” cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz^(sas) O'na şu müjdeyi vererek teselli etmiştir: “Üzülme, Şam fetholunacak, Kudüs fetholunacak, sen ve senden sonraki çocuklarından bir cemaat inşallah orada bulunacak.” Gerçekten de öyle oldu. Peygamber Efendimiz'in^(sas) vefatı sonrasında kendisini Roma İmparatorluğu'ndan fethedilen topraklara adayan bu büyük sahabe, kendisini oralarda yaşayan insanların irşadına verdi. Hayatının bundan sonraki kısmı Şam, Humus ve Kudüs'te geçti. Bu bölgelerde hadis ve fıkıh alanında söz sahibi nice talebe yetiştirdi. Bazı kaynaklar Humus'ta vefat ettiğini soyleseler de vefatı sonrasında Kudüs'e defnedildiği kesindir. Bugün Mescid-i Aksa surlarının dibinde bu mukaddes beldeyi beklemeyi sürdürmektedir. Kudüs'e ziyarete gelen herkes şehre girerken Babu'r-Rahme Kabristanlığı'nı ziyaret etmeli, Peygamber Efendimiz'in^(sas) temsilcisi bu iki kutlu sahabeyi ziyaret ederek Kudüs ile buluşmalıdır.

Şeddad bin Evs'in kabrini ziyaret ettikten sonra arzu ederseniz az ilerdeki Babu'r-Rahme'nin (Altın Kapı) yanına gidip bu tarihî kapıyı inceleyebilirsiniz.

Bu mezarlıkta yirmi civarında sahabenin kabri olduğu sanılıyor

Sultan Süleyman'ın İnşasında, Baybayrs'ın Leoparına ASLANLI KAPI

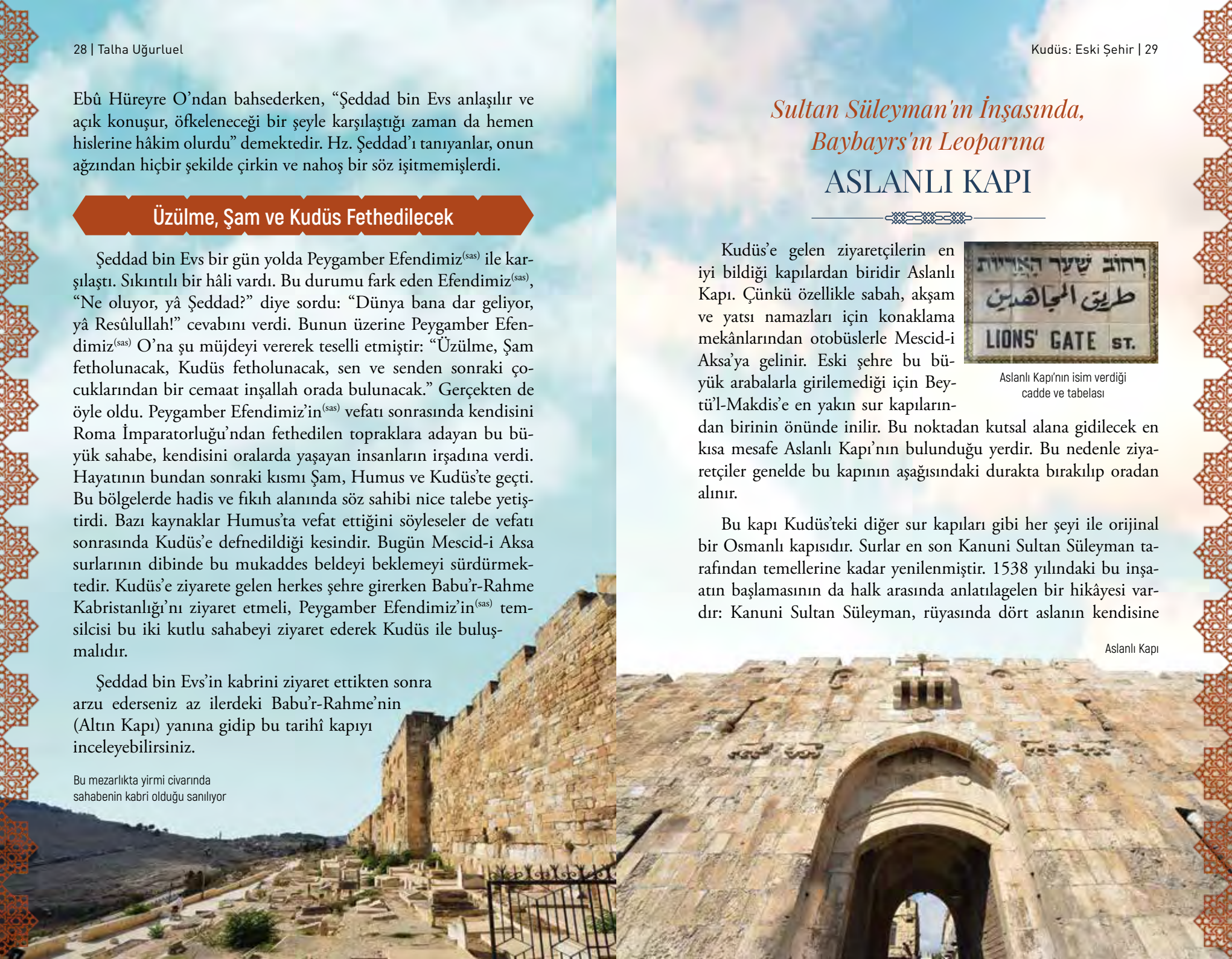
Kudüs'e gelen ziyaretçilerin en iyi bildiği kapılardan biridir Aslanlı Kapı. Çünkü özellikle sabah, akşam ve yatsı namazları için konaklama mekânlarından otobüslerle Mescid-i Aksa'ya gelinir. Eski şehre bu büyük arabalarla girilemediği için Beytül-Makdis'e en yakın sur kapılarından birinin önünde inilir. Bu noktadan kutsal alana gidilecek en kısa mesafe Aslanlı Kapı'nın bulunduğu yerdir. Bu nedenle ziyaretçiler genelde bu kapının aşağısındaki durakta bırakılıp oradan alınırlar.

Aslanlı Kapı'nın isim verdiği
cadde ve tabelası

Bu kapı Kudüs'teki diğer sur kapıları gibi her şeyi ile orijinal bir Osmanlı kapısıdır. Surlar en son Kanuni Sultan Süleyman tarafından temellerine kadar yenilenmiştir. 1538 yılındaki bu inşaatın başlamasının da halk arasında anlatılagelen bir hikâyesi vardır: Kanuni Sultan Süleyman, rüyasında dört aslanın kendisine

Aslanlı Kapı

Hristiyanlığın Hac Yolu, Müslüman Mahallesinde Başlar mı?

PİLATE'NİN SARAYI, HRİSTİYANLARIN 1. DURAĞI, İSLAMİ BİR MEDRESE

Aslanlı Kapı'dan El-Wad Caddesi'ne uzanan yolda Herod Kapısı'na uzanan Herod Sokağı

Aslanlı Kapı'dan içeri girdiğimizden bu yana tam iki adet abbaranın (bina altı kemerli geçit) altından geçtik. Bu ikinci kemerli yapının altından geçer geçmez yine sağımızda ve solumuzda gayet yüksek binaların bizi çepeçevre sardığını görmekteyiz. Solda binalar bir bütün hâlinde devam ederken

sağda kuzeye doğru bir sokağın uzanmakta olduğunu göreceksiniz. Tabelasında "Herod's Gate" yazan bu yola devam ettiğiniz takdirde sizi Herod Kapısı'na götürecektir. Herod Kapısı'nın ötesindeki otellerde kalanlar sabah ve akşam namazları için Mescid-i Aksa'ya gelirken genelde bu yolu kullanmaktadır. Kitabımızın bu 1. bölümünde Herod Kapısı güzergâhı da yer almaktadır. Biz sizinle şimdi Mücahitler Caddesi'nin sonuna kadar yürüyecek ve cadde üzerindeki bütün tarihî detayları göreceğiz. Ardından Herod Kapısı'ndan buraya kadar uzanan güzergâhı ayrıca ele alacağız.

Şimdi sol tarafımızda uzanan bu dev yapı ile ilgilenelim. Burası tarihî bir medrese binası olup bu yapının bir yüzü (kuzey

Mücahitler Caddesi'nin önemli bir kısmını kaplayan Ömeriye Medresesi

cephesi) Mücahitler Caddesi'ne (Via Dolorosa) bakarken, diğer yüzü (güney cephesi) Aksa Avlusu'na bakmaktadır. Burası bugün Ömeriye Medresesi olarak bilinmektedir. Dışarıdan sadece avlu duvarları gözüktüyorsa da içeri girildiğinde devasa bir avlu ile karşılaşılacaktır. Kudüs'te hemen her mekânda olduğu gibi buranın da farklı yüzyıllara ait hatıraları vardır. Eskiden yeniye doğru gidecek olursak burası günümüzden tam 2000 sene önce Roma İmparatorluğu'nun Kudüs ve civarından sorumlu Bölge Valisi Pilatus'un Konağı idi. Hristiyanlığa göre Hz. İsa'nın yargılanması burada gerçekleşmişti. Aynı mekâna Memlûkler döneminde Caviye Medresesi inşa edildi. Bu İslami eğitim kurumu Osmanlı döneminde genişletildi, Kudüs'ün en prestijli üniversitelerinden biri hâline getirildi. Bugün Osmanlı'daki adı ile Ömeriye Medresesi hâlâ eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir.

Şehrin Yer Altı Tünelleri

Yolumuzun üzerinde dikkatle bakarsanız arka arkaya iki adet kemer göreceksiniz. Yakında olan yarım kemer aslında bir uçan payandadır. Soldaki medrese binasının dev duvarlarına destek olması için inşa edilmiştir. Onun arkasında, üzerinde iki adet penceresi olan ikinci bir kemer daha görüyorsunuz. O ise Roma İmparatoru Hadrianus'un yaptırdığı bir kapı takıdır. Bunları sonra konuşacağız. Önce bu ilk kemere yani destek payandasına kadar yürüyelim. Bu payandayı geçer geçmez solumuzda demir kanatlı kapıları olan küçük bir oda göreceğiz. Kapısında No Entry (girilmez) yazar. Çünkü burası çıkış kapısıdır. Neyin çıkış kapısı? Burak Duvarı'ndan (Ağlama Duvarı) buraya kadar uzanan şehrin yer altı tünellerinden birinin. Kudüs eski bir şehirdir. Tarih boyunca defalarca kuşatılmıştır. Tabii kuşatmalara karşı tahliye ve tedarik

Ömeriye'nin destek kemeri ve uzakta Ecce Homo. Bu iki kemer arasında yer altı tünellerinin çıkışı

Ömeriye Medresesi'nin girişi

kitabımızın 2. bölüm güzergâhının son noktasından başlamaktadır. Yeri gelince buradan da bahsedeceğim.

Yer altı tünelinin çıkışının hemen üzerinde büyükçe bir merdivenin yola doğru uzandığını göreceksiniz. İşte burası Ömeriye Medresesi'nin giriş kısmı. Buraya geldiğinizde eğer kapı açıksa hiç tereddüt etmeden içeri girip avluya bir göz atmalısınız. Hatta medresenin bir cephesi Mescid-i Aksa'ya baktığı için medresenin pencerelerinden muhteşem bir Aksa Avlusu manzarasına bir süreliğine kendinizi bırakmalısınız. Müslüman olduğunuzu söylediğiniz takdirde kimse size zorluk çıkarmayacaktır. Kapı kapalı ise yan dükkânlardaki esnaftan yardım isteyebilirsiniz. Küçük bir bahşış karşılığında sizi medreseye sokup manzaralı pencerelerin yanına sizi kendi elleri ile götüreceklerdir. Zaman zaman yabancı grupların da, –Aksa Avlusu'na girmek onlar için zor olduğundan– bu pencerelerden avluyu seyretmek için medreseyi ziyaret ettiklerini görebilirsiniz.

Önce en eskiden başlayalım. Bu medresenin olduğu yerde, zamanında var olan, Roma İmparatorluğu'nun Judea eyalet valisinin konutunu hatırlayalım. Çünkü burada 2000 sene önce dünya tarihini değiştiren olaylar meydana geldi. Ve o günlerde bu konutta Pontius Pilatus adındaki vali ikamet etmekteydi.

Pilatus'un Konutu

Roma İmparatorluğu'nun sınırları neredeyse Akdeniz havzasının tamamını kaplamıştı. İçinde Kudüs'ün de bulunduğu Filistin toprakları da yine Roma İmparatorluğu'na bağlı Judea Eyaleti olarak adlandırılıyordu. Birçok din, dil ve ırka hükmetmekte olan

Romalıları en çok uğraştıran coğrafyalardan biri Judea Eyaleti idi. Çünkü burada Yahudiler yaşıyordu ve Romalılara bir türlü tam olarak teslimiyet göstermiyorlardı. Bir kere ilahi bir dinin mensubu olduklarını ileri sürerek putperest Romalıları küçümsüyorlardı. Ayrıca Yahudilerin bir mesih beklentileri vardı. O geldiği zaman yeryüzünün hâkiminin kendileri (Cennet'in Krallığı) olacağına inanıyorlardı. Yani Roma İmparatorluğu'na karşı her an başkaldırmaya müsait bir altyapıya ve inanç sistemine sahiptiler. Bu sebeple bu coğrafyada sular bir türlü durulmuyordu. Roma yönetimi, buraya vali gönderirken son derece hassas davranıyor, valiler özellikle bir kargaşaya mahal verilmemesi için sıkıca tembih ediliyordu. Tarihler Hz. İsa'nın zuhur yıllarını gösterdiğinde (MÖ 30-...0) Judea Valisi Pontius Pilatus adında 30 yaşlarında son derece otoriter bir kişiydi. Asırlar süren Roma İmparatorluğu döneminde yüzlerce eyalette vazife yapmış binlerce valinin çoğunun bugün ne isimlerini ne de hatıralarını biliyoruz. Ancak Pilatus öyle bir dönemde gelmiş ve Hz. İsa etrafında şekillenen hadiselerin içinde o derece yer almıştı ki bugün birçok Roma imparatorundan daha çok ön plana çıkmış ve adı Hristiyanlığın kutsal kitaplarında bile anılır hâle gelmişti.

“Yahudiler İsa'yı vali konağına götürdüler. Kirlenmemek için kendileri vali konağına girmediler. Bunun üzerine Pilatus dışarı çıkıp yanlarına geldi: ‘Bu adamı neyle suçluyorsunuz?’ diye sordu. Ona, ‘Bu adam kötülük eden biri olmasaydı, O'nu sana

Yahudiler, vasalı oldukları Roma'yı devamlı tehdit ediyorlardı

getirmezdik' karşılığını verdiler. Pilatus onlara, 'O'nu siz alın, kendi yasanıza göre yargılayın' dedi. Yahudiler, 'Bizim hiç kimseyi ölüm cezasına çarptırmaya yetkimiz yok' dediler." (Yuhanna, 18:28-31.)

"O zaman Pilatus İsa'yı tutup kamçılattı. Askerler de dikenlerden bir taç örüp O'nun başına geçirdiler. Sonra O'na mor bir kaftan giydirdiler. Önüne geliyor, 'Selam, ey Yahudilerin Kralı!' diyor, yüzüne tokat atıyorlardı." (Yuhanna 19:1-3).

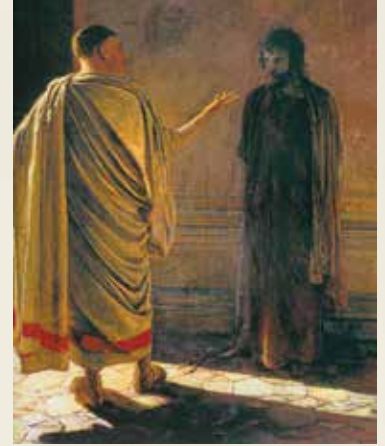
"Sonra valinin askerleri İsa'yı vali konağına götürüp tüm taburu başına topladılar. O'nu soyup üzerine kırmızı bir kaftan geçirdiler. Dikenlerden bir taç örüp başına koydular, sağ eline de bir kamış tutturdular. Önünde diz çöküp, 'Selam, ey Yahudilerin Kralı!' diyerek O'nunla alay ettiler. Üzerine tükürdüler, kamışı alıp başına vurdular. O'nunla böyle alay ettikten sonra kaftanı üzerinden çıkarıp O'na yine kendi giysilerini giydirdiler ve çarmıha gemek üzere O'nu alıp götürdüler." (Matta 27:27-29)

Gerçekten Pilatus adında bir vali o dönemlerde vazife yapmış mıydı? Yıllarca bu konu tartışıldı. Ta ki 1961 yılında Kayseri'de üzerinde dönemin Roma imparatoru ve Pilatus'un adının geçtiği bir kireç taşı bloğu bulunana kadar. Roma İmparatorluğu'nun Judea Eyaleti'nin yönetim merkezi Kayseri idi ve Roma Valileri genelde burada kalır ve eyaleti buradan yönetirlerdi. Yapılan

Pontius Pilatus'un önünde Yehuda'nın (Hristiyanlara göre Hz. İsa'nın) yargılanma sahnesi

arkeolojik kazıda şehrin tiyatrosunda sahne arkasına gelen bölgede bir merdiven yapısına rastlandı. Merdivenin basamak taşlarından biri üzerinde yazılar vardı. Yani bu taş daha sonraları ikincil kullanıma maruz kalarak merdiven yapılırken burada değerlendirilmişti. O günlerde Tiberius Roma imparatoruydu ve imparator adına inşa edilen bir anıt bina üzerine imparator ile şehrin valisinin adı da eklenmişti.

Vali Pilatus'un Hz. İsa'yı (gerçekte Yehuda'yı) sorgulaması

Roma'nın Judea valileri Kayseri'de yaşıyorsa Kudüs'te şu an bulunduğumuz bu Ömeriye Medresesi'nin olduğu yerde Pilatus'un neden bir ikametgâhı bulunsun? Kudüs ve civarında yaşayan Yahudiler bir türlü rahat durmuyorlardı. Onlara göre putperest bir Roma'ya itaat büyük günahı. Birtakım Yahudi bayramlarında ve dini günlerinde Kudüs'te toplanan büyük kalabalıkları da organize ederek ayaklanma girişimlerinde bulunuyorlardı. Buna fırsat vermek ve Yahudilerin liderlerini kontrol altında tutmak için Yahudilerin özel günlerinde Roma valileri Kudüs'te bulunmaya gayret ederlerdi. Yahudilerin ve Romalıların Hz. İsa'ya karşı pusu kurup O'nu yakalamaya çalıştıkları dönem Kudüs'te bir Fısıh Bayramı zamanı idi. Yani Roma valisi de bu sebeple şehirde bulunuyordu.

Her Peygamber Gibi O'nu da Reddettiler

1. DURAK (YARGILANMA VE KIRBAÇLANMA MEKÂNI)

Ömeriye Medresesi'nin merdivenlerini tırmanırken sağınızda-ki duvarın üzerinde yuvarlak metal bir levhanın üzerinde Romen rakamı ile I yazdığını göreceksiniz. İşte burası Hristiyanların Hac

Çile Yolu'nun 1. durağının yeri, Ömeriye Medresesi'nin girişindeki 1 numaralı levha ile belirtilmiştir

güzergâhının ilk durağı. İbadet amacı ile yüzbinlerce Hristiyan yıl içinde Kudüs'e gelir ve bu 14 duraklık güzergâhı dualarla adımlar. Hristiyanlık için son derece önemli bir ibadet yolunun Müslümanların mahallesinden başlaması tabii ki bir hayli ilginç. Hatta 1. Durak'ın

İslami bir okulun bahçesinden başlaması da bir o kadar şaşırtıcı. Bu coğrafyalarda cuma günleri Müslümanların tatil günü. Bu nedenle Hristiyan gruplar cuma günü erken saatlerde Müslümanların verdikleri müsaade çerçevesinde Ömeriye Medresesi'nin avlusunda toplanır ve dualarla buradan Kıyame Kilisesi'ne doğru hareket eder.

Burası zamanında Roma valisinin konutunun olduğu yer idi ise o tarihlerde burada neler meydana gelmişti? Hem Kur'an-ı Kerim'e göre doğrusunu öğrenelim hem de Hristiyanlar hadiseleri nasıl görüyor ve yorumluyor o cepheden bakalım.

Öncelikle Hz. İsa'nın Yahudilerin içinden çıkmış bir peygamber olduğunu unutmamak lazım. Aralarından çıktı ve "İnandığınız dinin hükmü kalktı, ben yenisini getirdim" dedi. Tabii Yahudilerin yönetici ve din adamları çileden çıktı. Hz. Musa'nın inancını asırlar içinde istedikleri şekle sokmuşlardı. Bundan nemalanıyorlardı. Kurdukları düzenin bozulmasını tabii ki hiçbiri istemiyordu. Hz. İsa acilen susturulmalıydı. Hâlbuki gösterdiği mucizelerle birlikte her geçen gün etrafında toplanan insan sayısı çığ gibi büyüyordu. Onu öldürmekten başka çareleri yoktu. Ancak Yahudiler bu topraklarda vasaldı. Yani Roma İmparatorluğu'na bağlı bir kavimdiler. Kafalarına göre kendi halklarına mensup birini bile ölüm cezasına çarptıramazlardı. Sanhedrin adında bir meclisleri vardı. Ancak buradan ölüm cezası çıkarmaları ve uygulamaları Romalılar tarafından yasaklanmıştı. Yapılacak tek şey, Hz. İsa'yı Romalılara şikâyet etmekti. Ama nasıl? "Aramızdan birisi Peygamberlik iddia ediyor?" deseler bu iddia Romalıları

rahatsız etmezdi. Çünkü Roma yönetimi ve halkları putperestti. Çok tanrılı bir dinleri vardı. Yahudilerin içinden onlarca peygamber çıksa umurlarında olmazdı. Ama "Aramızdan birisi krallık iddia ediyor!" sözü Romalıları daha fazla rahatsız edebilirdi çünkü hâkim oldukları topraklarda siyasi bir iddia onların otoritelerini sarsabilirdi. Sanhedrin'in mensubu Yahudi liderleri de bu yola başvurdu. Roma Valisi Pilatus'a çıkarak Hz. İsa'nın krallık iddia ettiği, Roma vergi düzenini eleştirdiği, vergi memurlarını vazifelerinden caydırmaya çalıştığı yalanlarını sayıp döktüler. Arzu ettikleri etki elde edilmişti. Hz. İsa'nın yakalanma emri verilecekti. Ancak Sanhedrin'de ölüm cezası veremeyecekleri için Roma Valisi Pilatus'un yanına getirdiler. Yani şu an konuşmakta olduğumuz Ömeriye Medresesi'nin bulunduğu yere.

Matta'ya (27:19) göre Vali Pilatus, Hz. İsa'nın (gerçekte Yehuda) ölüm cezasına çarptırılacak bir suç işlediği kanısında değildi. Ayrıca valinin karısı o gece rüyasında Hz. İsa'yı görmüştü. Kocasını, O'nun suçsuzluğu konusunda ikna etmeye çalışıyordu. Yahudilerin Fısıh Bayramlarında Roma valilerinin bazı suçluları serbest bırakma âdetleri vardı. Yahudilerin elinden Hz. İsa'yı kurtarmak için bu durumu kullanmayı düşündü. O günlerde zindanda bulunan Barabbas adında bir katil tutuklu bulunuyordu. Yahudilerden birçok kişiyi öldürmüştü. Barabbas'ı getiren Pilatus "ikisinden birine eman vereceğini" söyledi. "Halk muhtemelen bu katilin ölümünü ister" diye umuyordu. Ancak arzu edilen şey olmadı. Yahudi hahamların da tazyiki ile meydan Hz. İsa'nın ölümünü isteyen nidalarla yankılanmaya başlamıştı. İncil'e göre Pilatus'un bu yargılamada Hz. İsa'ya, "Siz Yahudilerin kralı mısınız?" diye sorduğu, Hz. İsa'nın cevaben, "Sen öyle söyledin" dediği yani bu benim iddiam değil sizin iddianız vurgusu yapmıştır.

Pilatus, Yuhannave Luka'ya göre (Y.18:37/L.23:4) "Ben bu adamı suçlu bulmuyorum" demişti. Ancak Yahudileri bir türlü ikna edemiyordu. Üstüne üslük Yahudiler eğer istedikleri olmazsa ayaklanma çıkarmakla tehdit etmekteydi. Daha önce de benzer şekilde

Roma İmparatoru Tiberius

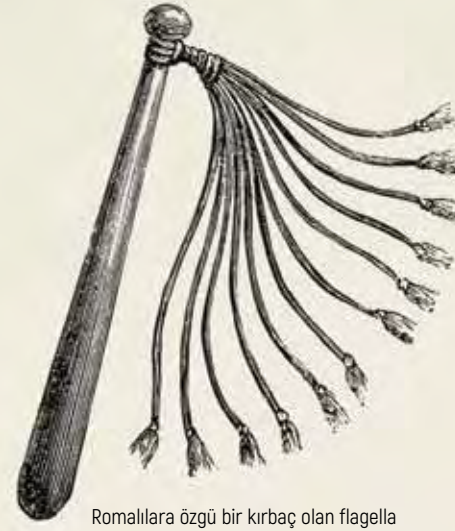
ayaklanmış ve istediklerini almışlardı. Pilatus'un Yahudilerden bir çekincesi yoktu ancak onların ayaklanmaları başkenti rahatsız ediyordu. İmparator Tiberius bu konularda çok hassastı ve yönetim zaafı sergileyen valileri katı bir şekilde cezalandırıyordu. Hz. İsa'nın Celile bölgesinden olduğunu öğrenen Pilatus, bu mahkemeyi o bölgenin yöneticisi Herodes Antipas'a havale etmeyi bile düşündü. Ancak Yahudiler bugün bu işi bitirmekte kararlıydı. Nihayetinde kariyerini vicdanının ve adalet duygusunun önüne koyan Pilatus Yahudilerin istediğini onlara verdi. Hz. İsa (gerçekte Yehuda) öldürülecekti. Bu emri verirken su istemiş ve ellerini yıkamıştı. Hristiyanlıkta bu manzara çok önemsenir ve tarih boyunca bu manzaranın yüzlerce tablosu yapılmıştır. Bu tavrı ile ben bu ölümden sorumlu değilim demeye çalışmıştı.

Kırbaçlanma Kilisesi

Ömeriye Medresesi'ne girişi sağlayan merdivenlerin başında I rakamının olduğu levhaya sırtınızı verirsiniz tam karşınızda üzeri madalyonlu bir kapı göreceksiniz. Madalyonu taç, kuş ve güneş ışıkları ile süslü bu levhada "Flagellavit" yazısı dikkatinizi çekmeli. Buradaki kiliseye adını veren bu isim (flagella) Romalılara özgü bir kırbaç çeşididir. Çarmıha gerilecek suçlular bağlanır ve bu özel kırbaç ile insanların önünde kırbaçlanırlardı. Hristiyanlığa göre güya Hz. İsa burada kırbaçlandığı için buraya I. Durak denmiş ve bu kilise de buraya inşa edilerek bu isimle adlandırılmıştır. Romalıların âdeti olduğu üzere çarmıha gerilecek kişi burada halkın önünde kırbaçlanmaktaydı. Sonra da çakılacağı işkence tahtaları sırtına yüklenerek şehrin sokaklarından yürütülmekteydi.

Roma Valisi Pilatus Hz. İsa hakkında karar vermeden önce bu günaha ortak olmadığını göstermek için ellerini yıkıyor

Romalılara özgü bir kırbaç olan flagella

Flagella adındaki kırbaçın ucundaki demir sivri uçlu halkalar

Bugün İstanbul'da Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin içindeki Aya Yorgi Kilisesi içinde muhafaza edilen siyah bir mermer sütun parçası vardır. Bu parçanın güya Hz. İsa'nın çarmıh öncesi kırbaçlanmak için bağlandığı sütun olduğuna ve Kudüs'ten İstanbul'a getirildiğine inanılır. İnanışa göre burada kırbaçlanan Hz. İsa'ya Romalı askerler bir pelerin giydirmiş, hünnap ağacının dalından bir taç yaparak bunu da başına geçirmişlerdir. Hünnap ağacı son derece dikenli olup bu dikenli tacı başını kanatarak taktıkları anlatılır. Burada amaç, krallık iddia ettiği söylenen kişinin şahsı ile alay etmek ve ona inanan insanlar gözünde bu kişiyi küçük düşürmektir. Yani resmen, "pabucumuzun kralı al bakalım bu da tacın!" denmeye çalışılmıştır. İşte sadece bu eylem bile Yahudilerin Romalıları Hz. İsa hakkında nasıl kışkırttıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Gelelim Ömeriye Medresesi'nin karşısındaki kiliseye. Aslında karşımızda iki adet yapı bulunmakta. 1. durağı temsil eden Kırbaçlanma Kilisesi ile az ileride 2. durağı temsil eden Çarmıhı Yüklenme Kilisesi. Bu yapıların her ikisi de zamanında burayı sahiplenen Fransiskenlere ait Biblikal Okulu'nun bahçesinde bulunuyor. Sağdaki Kırbaçlanma Kilisesi'nin yerinde ilk kilise binasını buraya Haçlıların yaptığı düşünülüyor. Zamanla harap olan

İstanbul Fener Rum Patrikhanesi içindeki Aya Yorgi Kilisesi'nde muhafaza edilen, Hz. İsa'nın kırbaçlanırken bağlandığına inanılan siyah mermer sütun

Flagellition Kilisesi'nin kubbesinin iç kasnağı dikenli hünnap dalı çizimleri ile donatılmıştır

yapı Osmanlı döneminde bir dokuma atölyesi olarak kullanılmış. 1839 yılında Fransiskenler tarafından arazi satın alınarak 1920-27 yıllarında Orta Çağ kilisesi modelinde bu yeni kilise binası inşa edilmiş. Hz. İsa'nın güya burada kırbaçlanıp dikenli taç giydirilmesi hatırasını canlı tutma adına kilise içinde bu tarz motiflere fazlaca yer verilmiş. Kilisenin giriş kapısı, kubbesi, tabanları ve kubbedeki haçın etrafı bile diken motifleri ile kaplıdır.

Aynı avludaki bir diğer kilise içinde Hz. İsa'ya taşınması için çarmıh tahtasının verildiğini gösteren bir rölyef

Sunağın iki kenarındaki pencere vitrayları da burada yaşandığına inanılan olayları anlatır. Bir tanesinde Vali Pilatus ölüm kararını verirken ellerini yıkamaktadır, diğerinde katil Barabbas'ın serbest bırakılması betimlenmiştir. Dikkatle bakarsanız katilin yüz hatlarındaki şaşkınlıkla karışık sevinci bile görebilirsiniz. Bir diğeri de kırbaçlanma sahnesidir. Bir yandan kırbaç vurulurken diğer taraftan başına dikenli taç giydirilmektedir.

Fransiskenlere ait bu Biblikal Okulu'nda bir de müze bulunmaktadır. Burada Fransızların Filistin topraklarında yaptıkları kazılara ait bulgular sergilenmektedir. Ayrıca bu koleksiyonda İngiltere Kralı IV. Henry'nin Hz. Davut Dağı'ndaki Fransisken Manastırı'na hediye ettiği kitap ile 17. yy'a tarihlenen, Kıyame Kilisesi'nin zeytin ağacından bir maketi de bulunmaktadır.

Bir Memlûklü ve Osmanlı Medresesi CÂVİLİYE-ÖMERİYE

Ömeriye Medresesi'nin binası Aksa Avlusu'na bakan en ilginç yapılardan biridir. O dev cüssesi, üzerine oturduğu kayanın verdiği yüksekliğin de katkısı ile avluya gayet yukarıdan bakan konumu, binanın temellerine doğru inildiğinde fark edilen farklı yapı unsurları, görenleri şaşırtmaktadır. Çünkü bu binanın alt yapısı İslam öncesi tarihlere kadar uzanmaktadır. *Arzın Kapısı Kudüs*'te uzunca anlattığımız üzere, bu yapının üzerine bindiği

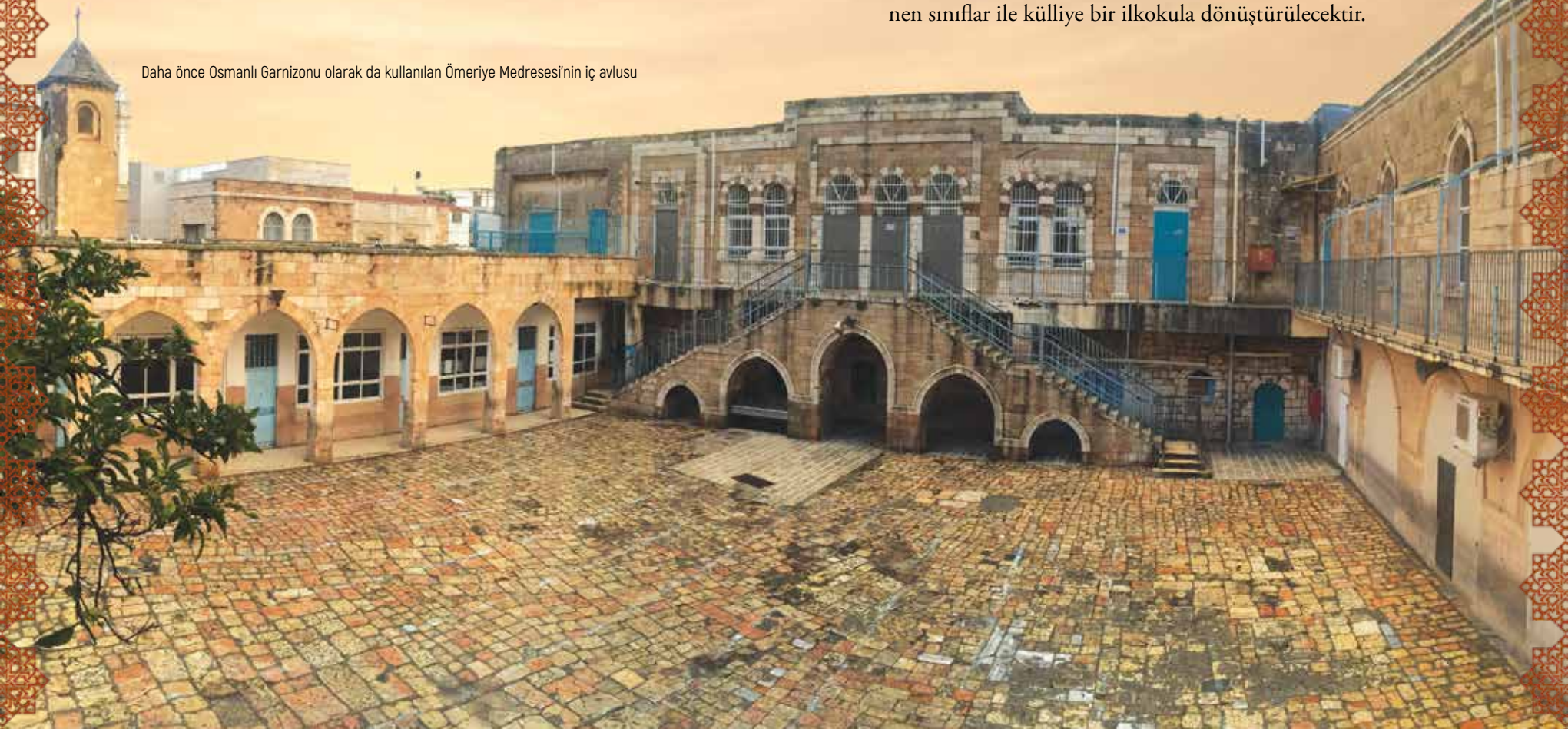

Ömeriye Medresesi'nden Aksa Avlusu'nun görünüşü

kesilmiş kayalara bu şeklini veren kişi, 2. Mabet'in banisi Herod'dur. Burada gördüğünüz medresenin çekirdek hâlini buraya inşa ettiren kişi ise Memlûklerin Haremeyn Veziri Emir Alemüddin Sancar b. Abdullah el-Câvili'dir (1312-1320). Aksa Avlusu'na ve Memlûk topraklarına en çok eser verilen dönem Muhammed Nâsır zamanıdır. Muhammed Nâsır'ın adamlarından olan Abdullah el-Câvili'nin adı yaptırdığı bu eserine verilerek yapıya Câviliye Medresesi denmiştir. Aslen Diyarbakırlı olan Sancar el-Câvili, bu medresenin inşası sırasında Gazze emiri olarak vazife yapıyordu. Ve bu bölgede bulunduğu dönemde başta Kudüs ve Halil olmak üzere pek çok şehre eser inşa ettirmiş hayırsever bir kişiydi. Aynı zamanda ciddi bir âlim olup Şâfi fıkında dönemin fâkihleri arasında adı geçmektedir.

Herod döneminde 2. Mabet'in genişletilmesi çalışmalarında avluyu büyütmek için buradaki kayalar tıraşlanmış ve mevkiinin yüksekliği ve avluya hâkimiyeti sebebi ile yönetici konutu buraya inşa edilmişti. Yukarıda anlattığımız Pilatus'un konutunun burada bulunmasının sebebi buydu. Osmanlılar da bu geleneği devam ettireceklerdir. Bu yapılar medrese olarak kullanıldığı gibi Şehir Meclisi binası ve Kudüs mutasarrıfının lojmanı olarak da kullanılacaktır. 1835 yılında, yürüdüğümüz yolun başındaki St. Anna Kilisesi'nin bir kısım taşları da kullanılarak burası bir garnizona dönüştürülmüştür. Osmanlı döneminin eklemeleri ile devasa boyutlara ulaşan bu yapılar topluluğu sonraki yıllarda Ömeriye Medresesi adı ile Osmanlı'nın Kudüs'teki en prestijli üniversitelerinden biri hâline gelmiştir. 1923-24 tamiratı döneminde eklenen sınıflar ile külliye bir ilkokula dönüştürülecektir.

Daha önce Osmanlı Garnizonu olarak da kullanılan Ömeriye Medresesi'nin iç avlusu

Çarmıh Yaygın Bir Teşhir Cezasıydı

Durak levhası ve mekânı

Ömeriye Medresesi'nden, Via Dolorosa boyunca sadece birkaç adım attığımızda sağımızdaki duvarın üzerinde Roma rakamı ile II yazan yuvarlak tabelayı göreceğiz. Evet burası 2. Durak. Yani Hz. İsa'nın (gerçekte Yehuda) sırtına çarmıhın yüklendiği yer. Bir önceki yazıda da belirttiğimiz üzere burada bulunan Fransiskenlere ait Biblikal Okulu'nun bahçesinde iki adet kilise bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1. Durağı temsil eden Flagellation yani Kırbaçlanma Kilisesi'dir. Aynı bahçeyi paylaşan diğeri ise Kınama Kilisesi'dir. Flagel-

lation, kırma çatılı formu ile bir Orta Çağ kilisesi tarzında iken Kınama Kilisesi, yüksek kasnaklı ve aydınlatma fenerli kubbeleri ile daha farklı bir hava oluşturmaktadır.

Aslında bu kiliseler bölgesi ve güneyde Aksa Avlusu'na bakan kısımda zamanında dev bir kale yapısı mevcuttu. Antonia Kalesi adı ile adlandırılan bu yapı, Romalıların o günlerde avluyu kullanan Yahudiler üzerinde bir hükümrânlık simgesiydi. Bugün Vali Pilatus'un güya Hz. İsa'yı nerede yargıladığı tartışma konusudur. Ömeriye Medresesi'nin ilk kısmı ve 1. Durağın bulunduğu yerdeki Vali Konutu'nun bahçesinde mi, yoksa Antonia Kalesi'nin bahçesinde mi?

Bugün Kınama Kilisesi'nin bulunduğu yerde Haçlılar döneminde küçük bir şapel inşa edilmişti. 1903-4 yılları arasında Haçlıların şapelinin kalıntıları üzerine Kınama Kilisesi inşa edilecektir.

Avludaki bu taşları, Pilatus'un Hz. İsa'yı yargılarken kullandığına inanılır

İçeri girdiğinizde kilisenin bahçesinde birçok tarihî kalıntı ile karşılaşacaksınız. Bunların hemen hepsi bu kiliselerin inşası sırasında bu bölgedeki kazılar sırasında ortaya çıkmıştır. Hatta çıkan bu taşların bazılarını, Vali Pilatus'un Hz. İsa'yı yargılarken kullandığı taşlarla ilişkilendirmeye çalışanlar da olmuştur.

Pilatus bu yüzden şöyle demişti: "Pilatus İsa'yı dışarı çıkardı. Taş döşeme -İbranicede Gabbata- denilen yerde yargı kürsüsüne oturdu" Yuhanna 19:13

Bugün Hristiyan gruplar Via Dolorosa yolunda Ömeriye Medresesi'nin önünden bu iki kiliseye de uğrar. 2. Durak'taki Kınama Kilisesi'nin bahçesinde gruptan bazıları sırtlarına tahtadan mamul haçlar alır ve güçleri yettikçe bu yolda bu haçları sırtlarında taşıyarak ilerlemeye çalışır. Bazen de Hristiyan gruplar sembolik olarak bir adet haçı buradan yüklenip yol boyunca dönüşümlü olarak taşımaktadır.

Tarihte burada, gerçekte Yehuda'nın, Hristiyanlara göre Hz. İsa'nın sırtına çarmıh konulması ve şehrin en yüksek tepesine kadar götürülerek çarmıha gerilmesi, sadece onlara özgü bir uygulama değildi. Tarih boyunca nice suçlu Via Dolorosa Çile Yolu'nda

Bazı Hristiyan gruplar burada omuzlarına bir haç alıp Kiyame Kilisesi'ne kadar taşıyorlar

yürütölmüş, yol boyunca aşğıılanmış ve Golgota Tepesi'nde bu artı şeklindeki tahtaya çakılmışlardır. Suçlulara uygulanan bu yöntem aslında tarihte bildiğimiz en eski ve yaygın cezalardan biri olan Teşhir Cezası'dır. Toplum önünde kırbaçlanan suçlunun elbiseleri çıkarılır, üzerine yarım bir bez sarılır, sırtına, çakılacağı tahtalar konulur ve yarı çıplak şehirde yürütölürdü. Herkes ona

Ömeriye Medresesi'nin karşısında aynı avluyu paylaşan Kırbaçlanma ve Kınama Kilisesleri

Haç taşıyan Hristiyan grup Hürrem Sultan Hamamı önünden geçerken

tükürür, üzerine çöp ya da kaynar su döker. Bunun gibi türlü işkenceler sonunda şehrin ortasındaki en yüksek tepeye çıkarılır ve burada bir tahtaya çakılarak halkın önünde utandırılırdı. Çarmıha gerilen çoğu kişi bu cezanın neticesinde ölmez ve hayata devam ederdi. Ancak el ve ayaklarındaki çivi izleri sebebi ile damgalanmış ve suç işlediği belgelenmiş biri olarak yaşamak zorunda bırakılırdı.

Artık önümüzde Ecce Homo var. Üzeri pencereli bir kemer. Putperest Roma'dan Hristiyanlara, Nakşi Meşrep Müslümanlara kadar bir kemer, bakın birazdan bize neler neler anlatacak.

Üçü Bir Arada!

PAGAN KEMER, NAKŞİ TEKKESİ, KATOLİK KİLİSESİ (ECCE HOMO)

Roma İmparatoru Hadrianus'un Zafer Takı'nın bir yanında Katolik Kilisesi diğer yanında Nakşibendi Tekkesi

Kudüs'ü gerçekten çok seviyorum. Çünkü medeniyetler iç içe. İnançlar, sanatlar, farklı yüzyılların izleri üst üste. İlk bakışta gördüğünüz ile içine daldığınızda fark edecekleriniz bambaşka. Bu şehir insanı her an şaşırtıyor. Hiç beklemediğiniz anda sizi ters köşeye yatırabiliyor. İşte tam da bu anlattıklarımın delili olacak bir mekândayız. Az önce 2. Durak'ın önündeydik. Buradan, ilerlemekte olduğumuz Mücahitler Caddesi'nin (Via Dolorosa) devamına baktığımızda az ileride üzeri pencereli bir kemer göreceğiz. İşte paylaşılamayan değerler muammasının düğümü tam karşımızda duruyor. Önce bu kemerin sağındaki binalara bakın. Şimdi de solundaki binalara ve dikkatlice kemere. Sağdaki yapılar bir Katolik Kilisesi, soldaki binalar bir Nakşibendi Tekkesi. Bu iki yapı topluluğunu birbirine bağlayan kemerli yapı ise Pagan Roma İmparatoru Hadrian'ın yaptırdığı bir zafer takı. Bu kemerin altında da Hadrian'dan birkaç asır önce inşa edilmiş tarihî bir havuz bulunmakta. İşte Kudüs'ün hem zor hem de büyüleyici bir şehir olmasının sebepleri.

İşte Bu Adam!

Kutsalların paylaşım savaşları dünya üzerinde hiç durmadı, belki bir gün yavaşlar. Ama Kudüs'teki mücadele sanıyorum hiç durmayacak gibi. Her din, inanç ve görüş bu şehirde kendisine

daha fazla yer açmaya çalışıyor asırlardır. Kim sahipsiz bir taş görse, "bu benim, bu benim peygamberimin, inancımın bir hatırası" diyor ve kendi adına tescillemeye çalışıyor. İşte Ecce Homo'nun da böyle ilginç bir hikâyesi var.

1. ve 2. duraklarda konuştüğümüz üzere Yehuda'yı (Hristiyanlara göre Hz. İsa) yakalayıp buraya getiriyorlar. Yargılanma ve kırbaçlanma sonrasında sırtına bir çarmıh yüklüyor ve tam buradan Golgota Tepesi'ne gitmek üzere yürütmeye başlıyorlar. İnfaz için yola çıkılacağı sırada Vali Pilatus bir konuşma yapıyor. Konuşmasına başlarken eli ile infaz edilecek kişiyi gösteriyor ve "Ecce Homo" (İşte bu adam!) diyor. Hristiyan dünyada son derece önemli bir detaydır bu konuşma ve tarih boyunca bu sahnenin yüzlerce tablosu resmedilmiştir. Bu kadar önemsenen bir hadisenin mekânı da elbette merak edilmiş ve doğru yer tespit edilmeye çalışılmıştır. Pilatus'un Hz. İsa'yı yargıladığı yer konusunda elbette ciddi bir tartışma vardır. Konutunda mı, Antonia Kalesi'nde mi, Herod Sarayı'nın bulunduğu Davut Burcu'nda mı? Bu tartışmanın tüm şiddeti ile devam ettiği 1860'lı yıllarda ilginç kişiliği ile herkesi şaşırtan bir rahip Kudüs'e geliyor ve onun faaliyetleri, Ecce Homo'yu arayan kitlelere soluk oluyor.

Osmanlı döneminde Ecce Homo Kemer

Yahudiler Hristiyan Olmalı

Çoğumuz, Hz. İsa peygamberlik vazifesi ile bu topraklara geldiğinde, kendisine, Yahudi olmayan Romalıların sahip çıktığına inanırız. Bütün Yahudiler ona diş bile di ve yok etmeye çalıştı diye düşünüyoruz. Hâlbuki Yahudilerin içinden çıkan Hz. İsa, bizzat

onlara seslenmiş ve dinini yıllarca onlara anlatmaya çalışmıştı. Yahudi toplulukları içinden ciddi kitleler de O'nun yoluna girmişlerdi. Roma İmparatoru Hadrian MS 135'te büyük Yahudi sürgünü emrini verdiğinde Musevi olmayan Yahudileri de bu sürgüne tabi tutmuştu. Demek ki Hristiyan olan Yahudi sayısı da azımsanmayacak kadar çoktu. Nihayetinde bugün Hristiyanlık *Eski Ahit*'i de kabul etmektedir.

1814 yılında Fransa'nın Strazburg şehrinde bankacılıkla meşgul Yahudi bir ailenin 13 çocuğundan 11.'si olarak bir bebek dünyaya gelir. Adını Alphonse koyarlar ama ilginç bir şekilde O, ileride bir kadın adını (Marie) kendi isminin başına getirecektir. Hukuk okuyan Alphonse Ratisbonne tam yeğeni ile evlenmeye hazırlanırken Roma ziyaretinde bir kilisede metafizik bir olay yaşar. Hz. Meryem'i gördüğünü iddia eder. Hızlı bir şekilde din değiştirir. Artık o bir Katolik'tir. Dinî eğitimini hızlandırarak rahip olur. Tabii bu değişim sebebi ile yeğeni onunla evlenmeyi reddeder. Yahudilikten Hristiyanlığa geçen Alphonse Ratisbonne hayatını, Yahudileri Hristiyanlaştırmaya adanır. Hz. Meryem'i gördüğü için bu değişimi yaşaması sebebi ile isminin başına Marie adını koyar. 1847'de Siyon Meryem Cemaati'ni kurar. Siyon (Zion) Kudüs'teki bir dağın ismidir ve Hz. Davut'un Kudüs'ü fethinde şehrini kurduğu yerdir. Cemiyetine verdiği ismin başına Siyon'u koyarak amacının Yahudiler olduğunu da göstermiş olmaktadır. 1858'de Kudüs'e yerleşir ve hem burada hem de Ein Karem'de birtakım manastır yapıları inşa ettirir.

Ecce Homo Kemer'i'nin hemen önündeki kapı, Alphonse Ratisbonne'nin kurduğu bu kiliselerden biri olan Siyon'un Kızkardeşleri'ne açılmaktadır. Ayrıca içeride bir de kız okulu bulunmaktadır. Kilisenin temelleri için kazı başladığında karşılarına devasa boyutlarda taşlar çıkmaya başlar. Herkes heyecan içindedir. Bu muazzam büyüklükte, geniş bir alanı kaplayan taşlar da neyin nesidir?

Yazının başında söylemiştim ya, Kudüs'te dinlerin paylaşım savaşı hiç bitmeyecek diye! Taşlar ortaya

Alphonse Ratisbonne

çıkınca trajikomik bir şekilde herkes taşları kendi inanç değerleri doğrultusunda sahiplenmeye kalkar. Hristiyan dünya, bu taşların, Roma Valisi Pilatus'un, Hz. İsa'yı yargılarken üzerinde durduğu taşlar olduğunu iddia eder. Hem de öyle bir propaganda yürütülür ki bu yalana inanmayan kalmaz. Amaç kutsalını bahane ederek bir başkasının kutsalına el koymak, bu özel şehirde, kendine daha çok yer açıp, karşı tarafa hayat hakkı tanımamaktır. Öyle de yaparlar. Hem taşları kutsar hem de bu taşların üzerinde asırlardır duran ve bir Nakşi Tekkesi'nin bir parçası olarak vazife gören tarihî kemeri de sahiplenirler. Roma Valisi'nin "İşte bu adam!" derken Antonia Kalesi'nin kapısında durduğunu, bu kemerin de aslında bu kapı olduğunu iddia ederler. Buraya Lithostrotos ismini verirler. Bu tabir *İncil*'de geçmekte olup taş zemin manasına gelmektedir (Aramca Gabbatha). Kitaplarına göre İsa'nın Pilatus tarafından kınandığı yer. Plan basittir. Gözünü diktiğin mekânı kutsal kitaba uydur, kitleleri etkile ve karşı tarafın hakkını hukukunu hiçe sayarak ele geçir. Size geçmişi anlattığımı düşünüyorsunuz ama bu cümleleri bugünün Filistin topraklarına bakarak yeniden okursanız hiç de dünlerden bahsetmediğimi ibretle göreceksiniz.

Ecce Homo Kemer'i'ne bitişik Siyon'un Kız Kardeşleri Kilisesi

O günler, Osmanlı'nın zayıf, kendilerinin güçlü olduğu günlerdir. Hele hele İngilizler Kudüs'ü işgal ettikten sonra zaten bütün ipler ellerine geçmiştir. Müslümanların kutsalları istenildiği gibi yağmalanabilecektir.

Öpülen Pagan Taşlar

Via Dolorosa'yı adımlarken bu taşların yanına gelen Hristiyan hacılar yıllarca bu taşların üzerinde gözyaşı döktü, taşlara defalarca dokunup öpüp kokladı. Ancak acı gerçek 1980'lerde ortaya çıktı. Kapsamlı bir arkeolojik çalışma bu taşların buraya Hz. İsa'dan tam bir asır sonra konulduğunu gösterdi. Yani ne Hz. İsa bu taşların üzerinde yürümüştü ne de Roma Valisi Pilatus bu taşların üzerinde O'nu infaz edin emrini vermişti. Bu taşlar MS 135 tarihinden, Roma İmparatoru Hadrianus'tan kalmaydı. Hadrianus ilginç bir adam. Sanki 2000 sene öncesinden Müslümanların öcünü almış gibi gelir bana hep. Biliyorsunuz bir asırdır Müslümanların kutsalları Kudüs'te devamlı olarak yağmalanmaktadır. Hâlâ da yağma sürüyor. Yakında Mescid-i Aksa alanını da ellerinden alırlarsa şaşırmanın. Sanki Hadrianus tüm bu olacakları görmüşçesine Yahudilere ve Hristiyanlara ait bütün kutsalları yok ederek şehre öyle bir damga vurmuş ki, kim bir yeri kazıp bir şey çıkarsa ve bunu Yahudilik ya da Hristiyanlığa mal etmeye çalışsa altından Hadrianus çıkmaktadır. Kitabımızın Yahudi Mahallesi bölümünde Hadrianus'u daha çok konuşacağız.

İmparator Hadrianus üç yıl süren Yahudi Ayaklanması Bar Kohba sonrasında bu topraklara huzur gelmesi için Yahudilerin Kudüs ve civarından sürülmesi gerektiğine inanmıştı. Ve emrini verdi. Yahudilik tarihinin büyük sürgünü başladı. Bununla yetinmeyen imparator, Yahudilerden boşalan şehri yıkarak yeni bir şehir kurdu. Tabii bu yıkım ve ardından tahrip edilen eski şehrin üzerine yeni şehrin inşası, arkada Yahudilik ve Hristiyanlık adına hemen hiçbir iz bırakmadı. Hadrianus'un bu faaliyetleri, Hz. İsa'dan bir asır, Süleyman Peygamber'den on asır sonra gerçekleşmekteydi.

Roma İmparatoru Hadrianus

İmparator Hadrianus, Aelia Capitolina adını verdiği bu yeni şehri inşa ederken, Yahudileri yenip kazandığı galibiyet anısına bir zafer takı yaptırdı. İşte karşımızda duran kemer aslında Hadrianus'un Üç Kemerli Zafer Takı'ndan başka bir şey değil. Tabii bu zafer takını da üzeri devasa boyuttaki taşlarla kaplı bir zemine oturtarak burayı bir plaza hâline getirdi. Bu dev taşlar sadece zemini oluşturmuyordu. Aynı zamanda Hadrianus'tan yüzyıllar önce burada bulunan bir havuzun örtü sistemini de oluşturmaktaydı. Haşmonlular zamanında buraya bir havuz inşa edilmişti. Hadrian dev taş tonozlarla üzerini örterek havuzu yeraltına almıştı (Struthion Havuzu). Burası şehrin girişinde canlı bir meydan hâlindeydi. Kalabalıklar burada dinlenir ve eğlenirdi. Yapılan incelemelerde taşların üzerinde Romalı askerlerin ve halkın kendilerini oyalamak için oynadıkları taş oyunlarının çizgilerini bile görebilirsiniz. Zarla oynanan bu oyun bir Kral Oyunu olup taşlara çizilmiş taç, **B (basileus)**, bayraklar da bunu göstermektedir. Bu oyunu özellikle Romalı askerler oynamaktaydı diyoruz çünkü bulunduğumuz yerin hemen güneyinde, Gavanima Kapısı civarında Romalıların, Yahudileri kontrol etmek için kullandıkları Antonia Kalesi vardı ve buradaki askerler vazifeleri haricinde bu zafer takı civarında oyalanmakta idiler.

2. Durak levhasından bir on adım kadar atarsanız Ecce Homo (Hadrian Zafer Takı) Kemerinin önünde olacaksınız. Burada sağınıza ve solunuza doğru iki sokağın uzanmakta olduğunu göreceksiniz. The Nuns yazan levhanın gösterdiği sokağa girip ilerlediğinizde

Via Dolorosa üzerinde Mevlevihane'ye gidebileceğiniz Nun Sokak, Ecce Homo ve solda Nakşi Özbekler Tekkesi

az sonra önünüze iki tarihi İslami eser çıkacaktır. The Nuns sokağından ileride solda Şeyh Reyhan (Raihan) Sokağı'na döndüğünüzde Mescid-i Hamra ile karşılaşacaksınız. Devamında El-Aksa İslam Okulu ve Kudüs Mevlevihanesi ile karşılaşacaksınız. Ben size Mevlevihane'yi Herod Kapısı'ndan Via Dolorosa'ya uzanan yol üzerinden ayrıca tarif edeceğim. Yine Ecce Homo'nun önündeyiz. Bu kez sağınıza açılan sokağa bakıyoruz. Tabelasında Bab el-Gavanim yazıyor, yani Gavanima Kapısı. Bu sokağa yöneldiğinizde Aksa Avlusu'nun kuzeybatı köşesine ulaşmış olursunuz. Önünüze gelen kapıdan Aksa'ya geçebilirsiniz. Burada Memlûklerden kalma, avlunun en güzel minaresi Gavanima ile karşılaşacaksınız. Gavanima Kapısı'ndan avluya girmek yerine oradaki küçük bir menfeze açılan merdivenlerden bir diğer sokağa geçtiğinizde de bu kez karşınıza Afganlar Kadirî Tekkesi çıkar. Az sonra bunların hepsini tek tek konuşacağız. Şimdi yeniden Ecce Homo'nun önüne gelelim ve Hadrianus'un şu devasa taşlarını bir de biz görelim.

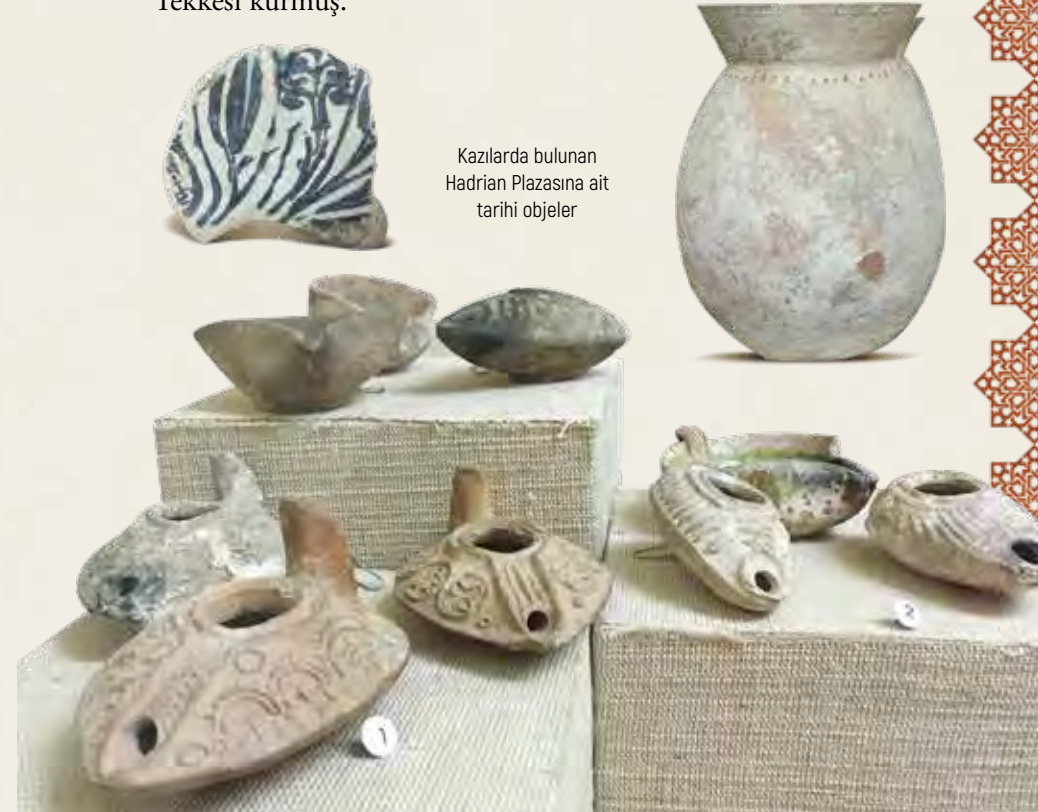
Az önceki tarifimde sağınıza doğru uzanan The Nuns Sokağı'ndan bahsetmiştim. Via Dolorosa'dan Nuns'a döndüğünüz köşede, kapısında Sister's of Notre Dame-de Sion levhası bulunan küçük bir kapı göreceksiniz. İşte burası bizi Ecce Homo Kilisesi'nin temellerine götürecek olan müzenin girişi. Biletimizi alıyor ve kendimizi

Romalıların Zafer Taki'nin altındaki plazasını görmek için bu kapıdan yeraltı müzesine geçebilirsiniz

2000 yıl önceki Roma dönemi taşlarının arasına atıyoruz. Hadrianus'un Üç Kemerli Zafer Taki'nin bir kemeri tahrip olmuş, biri cadde üzerinde durmakta. Sonuncu kemer ise bu binanın içinde. Merdivenler ile alt kata geçip hem eski havuzu hem de Romalılar döneminin bu dev plazasının bir kısmını görebilirsiniz. Bir kısmı diyorum çünkü bu taşlar ve plaza normalde 1. ve 2. duraklar ile üzerlerine inşa edilen Kırbaçlanma ve Kınama kiliselerinin altına kadar uzanıyor. Bu yeraltı turunda karşınıza çıkacak Struthion (serçe) Havuzu tamamen taştan oyulmuş olup 5 m derinlikte, 54 m uzunlukta ve 14 m genişliktedir. Havuz arklar ile ikiye ayrılmıştır. Taşların üzerindeki oyuklar ise tamamen bilinçli bir şekilde yapılmış olup, üzerinden geçen atların kaymaması için düşünülmüştür.

Pagan Roma'nın taşları, Yahudilikten Hristiyanlığa geçmiş bir misyoner ve o'nun Katolik Kilisesi derken biraz da asırlardır burada insan yetiştiren bir başka kurumu konuşalım. Kurucuları Orta Asya'dan gelmiş ve Ecce Homo'nun üzerine bir Nakşibendi Tekkesi kurmuş.

Kazılarda bulunan
Hadrian Plazasına ait
tarihi objeler

Özbekler Tekkesi ve bir dönem tekkeye bağlı olan, şimdi ise Katolik Kilisesi'nin şapeli olarak kullanılan kemer

Arap Olmayan Müslümanların Mekânı

ÖZBEKLER TEKKESİ

Acı olan şey nedir biliyor musunuz? Alphonse Ratisbonne adında Yahudi asıllı Hristiyan dönmesi bir adam 1858 yılında Fransa'dan Kudüs'e geliyor. Senin yönettiğin şehirde kilise ve manastırlarını kuruyor ve sanki asırlardır buraların sahibi imiş gibi hareket ediyor. Onun sonradan kurduğu kilisenin duvar dibinde asırlardır hizmet veren Özbekler Tekkesi'nin vakfiyesinde, sadece Müslüman Türkler hizmet verip alabilir deniyor, yani Araplara hitap eden bir kurum değil, ancak Osmanlı sonrası ne biz Türkiye'de yaşayanlar konu ile ilgileniyoruz ne de tekkenin adını aldığı Özbekler. Sonra bu dağdan gelen Fransız Yahudisi Katolik Misyoneri Ratisbonne, Nakşi Özbekler Tekkesi'nin kullandığı kemeri de (Ecce Homo) ele geçirip bir şapel hâline getiriyor. Sonra biz bu acı kayıplarımızı öğrenince uzaktan uzaktan hayıflanıyoruz!

Tekkenin yola bakan cephesindeki sebil

Bir önceki yazıda uzunca anlattığımız Ecce Homo'nun yani Hadrianus'un yaptırdığı, bugün kiliseye ait bir şapel olarak kullanılan kemerin sol bitişiğinde bulunan çift katlı yapı Özbekler Tekkesi'dir. Hakikaten ilginç bir birlikteliktir bu manzara. Ortadaki kemer Putperest Roma'nın Zafer Takı, sağdaki yapı bir Katolik Manastırı, soldaki yapı bir Nakşi Tekkesi. Kemerin hemen solunda üstte ikiz sivri kemerli penceresi ile bir balkon, altta ise demir çift kanatlı bir kapı görülecektir. Burası tekkenin giriş kapısıdır. Bu kapının yanında bir duvar sebili vardır. 2017 yılına kadar eski formunda dururken (kurna ve zincirli tas) bu yılın sonunda sebil haznesine soğutmalı iki çeşmeli bir sistem yerleştirilmiştir. Çeşmenin üzerinde "Zaviyet'ül Nakşibendiye" yazan bir tabela görülmektedir. Bunun altında ise tekkeye ait 12 satırlık mermer bir kitabe göze çarpar. Sebilin solunda, kemeri gayet gösterişli daha büyük bir kapı bulunmaktadır ki bu da, tekkenin mescidinin giriş kapısıdır. Dışarıdan gelen misafirler daha çok bu kapıyı kullanmaktadır. Gelelim tekkenin geçmişine.

Tekkenin eski Şeyhi'nin ifadeleri şöyle: "Ailem 400 yıl önce Özbekistan'ın Buhara şehrinden Kudüs'e geldi. Nakşibendi tarikatının tekkelerinden biri olan Özbek Tekkesi'nde insanlara bu tarikatın esasları öğretiliyordu." Bir rivayete göre İmam Buhari hazretlerinin soyundan gelen aile yüzyıllar boyunca Orta Asya'dan Kudüs'e uğrayan gezginlerin, sufilerin, hacı adaylarının konaklama merkezi olmuş. Yakın zamanda vefat eden tekkenin bir önceki

Şeyhi Abdülaziz Buhari hazretlerinin yaşı bir hayli genç evladı İzzeddin Abdülaziz el-Buhari, çocukluğu döneminde tekkenin hâlâ çok canlı ortamını hatırlatarak şöyle diyor: “Eskiden her perşembe zikir halkası kurulurdu ve gelenlere Özbek pilavı ikram edilirdi.”

Kudüs'te olduğu gibi İstanbul'da da (Üsküdar) Özbekler Tekkesi olup, Osmanlı'nın Orta Asya'daki insanlarla diyalogunu arttırmak için desteklediği müesseselerden biri olarak vazife yapmıştır.

Kudüs tekkeleri denildiğinde akla ilk gelen isimlerden biri Kudüs Sancak Beyi Mehmet Bey'dir. Osmanlı Padişahı I. Ahmed ve oğlu IV. Murad'ın saltanat yıllarında Kudüs'te yöneticilik yapmış, bu dönemde birçok hayır eserine imza atmıştır. Bunlar arasında Kudüs'ün Kadirî (Afganlar) ve Mevlevi tekkeleri de bulunmaktadır. Mehmet Bey'in damadı Osman Ağa ise Özbekler Tekkesi'ni ihya etmiştir. Bazı kaynaklar tekkeyi kuran kişi olarak gösterse de bazıları Tekkeyi yeniden yaparcasına ihya eden kişi olarak göstermektedir. Tekkenin Arap olmayan Müslümanlara tahsis edilmiş olması, Orta Asya kökenli mutasavvıf ve yolcuların buraya ilgisini arttırmıştır. Tekkenin Özbek yönü bu durum sonrası ağırlık kazanacaktır.

Tekke ve karşısına sonradan kurulan Katolik Kilisesi

